

логлиняних вузькогорлих амфор (власне, вивчаючи їх, Д. Шелов і склав свою класифікацію) [2, 1965, с. 1114, с. 4142; 21, с. 65]. Причому кидається в очі велика кількість амфор с діпінто червоною фарбою [20, с. 23, 26-27]. Крім того, в тамтешніх комплексах також були присутні широкогорлі червоноглиняні амфори [14, с. 65; 21, с. 68], рожевоглиняні амфори зі світлим ангобом [21, с. 105] та амфори з воронкоподібним горлом [17, с. 143].

Особливо цікаво, що в керамічному комплекс мірмекійського домоволодіння дуже невеликий відсоток "смітєвого" матеріалу. Профільні фрагменти амфор (за виключенням розвалів *in situ*) можна перерахувати безпосередньо на пальцях. Все це дозволяє впевнено стверджувати, що після зруйнування будинків (не виключено, що вони були підпалені мешканцями під час уходу), ніхто не використовував котловани, що утворилися, для скидання сміття. Це однозначно свідчить про повну зупинку життя на поселенні, оскільки найближчі за часом шари відносяться вже до початку VIII – IX ст. н.е. Точніше причини залишення поселення залишаються невідомими, але можна здогадуватися, що знаходячись в стані постійної варварської небезпеки, мешканці неукріплених стінами поселень поступово мігрували під захист фортифікації крупних центрів (в даному випадку Пантікапея). Залишення Мірмекія, таким чином, є частиною процесу колапса сільської території Європейського Боспору в другій половині III – IV ст. н.е. [4, с. 59].

1. *Абрамов А.П.* Античные амфоры. Периодизация и хронология // Боспорский сборник, №3, М., 1993. 2. *Арсеньева Т.М., Шелов Д.Б.* Раскопки Центральной части Танаиса (1955-1957) // Древности Нижнего Дона. МИА №127. М., 1965. 3. *Бутиягин А.М., Чистов Д.Е.* Работы Мирмекийской экспедиции Государственного Эрмитажа в 2000 году // Археологічні відкриття в Україні 2002-2003 рр. Вип. 6. К., 2004. 4. *Бутиягин А.М.* К вопросу о времени разрушения античного Мирмекия

// Проблемы истории и археологии Украины. Материалы V Международной научной конференции (Харьков, 4-6 ноября 2004 г.), Харьков, 2004. 5. *Бутиягин А.М.* Последние жители античного Мирмекия (Усадьба III в. н. э. на Карантинном мысу) // Боспорские чтения. Вып. VI. Боспор Киммерийский и варварский мир в период античности и средневековья. Периоды дестабилизации, катастроф. Сборник материалов конференции. Керчь, 2005. 6. *Бутиягин А.М., Виноградов Ю.А.* Мирмекий в свете новых археологических исследований. СПб., 2006. 7. *Быковская Н.В.* Из истории комплектования коллекции античных предметов из драгоценных металлов Керченского заповедника (1944-2000 гг.) // Боспор Киммерийский, Понт и варварский мир в период античности и средневековья. Сборник научных материалов III Боспорских чтений. Керчь, 2002. 8. *Гайдукевич В.Ф.* Отчёт Боспорской экспедиции за 1948 г. // Гайдукевич В.Ф. Отчёты Боспорской археологической экспедиции за 1948 г. Архив КГИКЗ. Описание № 2. Ед. хр. 136. 9. *Гайдукевич В.Ф.* К вопросу о ткацком ремесле в боспорских поселениях // МИА, № 25, М – Л., 1952. 10. *Гайдукевич В.Ф.* Раскопки Тиритак и Мирмекия в 1946-1952 гг. // МИА, № 85, М. – Л., 1958. – С. 185-218. 11. *Домжалский К., Чистов Д.Е.* Итоги работ на участке "Н" (1994-1998) // Материалы Нимфейской экспедиции. Вып. I. СПб., 2003. 12. *Драчук В.С.* Системы знаков Северного Причерноморья: тамгообразные знаки северопонтийской периферии античного мира первых веков нашей эры. К., 1975. 13. *Звезст И.Б.* Керамическая тара Боспора // МИА, №83, М., 1960. 14. *Коровина А.К., Шелов Д.Б.* Раскопки юго-западного участка Танаиса (1956-1957) // Древности Нижнего Дона. МИА №127. М., 1965. 15. *Куликов А.В.* Материалы к изучению древних морских промыслов // ДБ, вып. 1, М., 1998. 16. *Масленников А.А.* Население Боспорского государства в первых веках н.э. М., 1990. 17. *Наливкина Н.А.* Раскопки юго-восточного участка Танаиса (1960-1961) // Древности Нижнего Дона. МИА №127. М., 1965. 18. *Онайко Н.А.* О Фанагорийских грузилах (по материалам из раскопок 1936-1940 гг. и 1947-1952 гг) // МИА, №57, М., 1956. 19. *Толстикова В.П., Журавлёв Д.В., Ломтадзе Г.А.* Цистерна римского времени на западном плато Первого кресла горы Митридат // Древности Боспора, том 8. М., 2005. – С. 340-376. 20. *Шелов Д.Б.* Древний город Танаис. Одесса, 1961. 21. *Шелов Д.Б.* Раскопки северо-восточного участка Танаиса (1955-1957) // Древности Нижнего Дона. МИА №127. М., 1965. 22. *Шелов Д.Б.* Узкогорлые светлоглиняные амфоры первых веков н.э. Классификация и хронология // КСИА, вып. 156, 1978. 23. *Циценко С.А.* Знаки-тамги ираноязычных народов древности и раннего средневековья. М., 2001. 24. *Robinson H.S.* Pottery of the Roman Period. Chronology // The Athenian Agora. Vol. V. Princeton. 1959.

Надійшло до редколегії 12.10.08

О. В'яла, асп.

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА В.К. ПІСКОРСЬКОГО: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті здійснений огляд та аналіз праць, присвячених науково-педагогічній діяльності вченого-історика В.К. Піскорського. Встановлено, що ні в українській, ні в зарубіжній історіографії немає жодної наукової роботи, яка б комплексно розглядала досліджувану проблему.

There was surveyed and analyzed the works devoted to scientific and pedagogical activity of the scholar-historian V.K. Piskorsky in the article. It has been established that there is no any work either in Ukrainian or world historiography that consider the research matter.

Важливим напрямом сучасних досліджень в Україні є вивчення діяльності та наукової спадщини визначних діячів минулих століть: вчених, громадських та політичних діячів. В останні роки українська історіографія збагатилася комплексними дослідженнями, які по-новому розглядають наукову та громадсько-культурну спадщину багатьох відомих істориків, але незважаючи на це, в сучасній українській історіографії все ж не вистачає робіт, які б на широкому, належним чином опрацьованому фактичному матеріалі розкривали і по-новому переосмислювали загальні характеристики надбань українських вчених у вивченні різноманітних проблем як історії України, так і історії зарубіжних країн.

До низки маловідомих і напівзабутих діячів минулого можна віднести й ім'я Володимира Костянтиновича Піскорського – видатного вченого-історика, дослідника середньовічних Іспанії, Португалії, Італії та інших європейських країн, талановитого викладача, невтомного просвітителя, активного громадського діяча.

Основні роботи вченого присвячені історії середньовічної Іспанії. Саме ці твори принесли історика славу засновника української та російської іспаністики і зробили його ім'я відомим серед вчених Заходу. Однак

доктору всесвітньої історії В.К. Піскорському, котрий був відомим у європейському науковому світі, місця в Київському університеті святого Володимира – провідному науковому закладі, де відбулося становлення його як історика – не знайшлося. Майже все своє коротке життя він пропрацював в провінційному Ніжинському історико-філологічному інституті, а пізніше в Казанському університеті, впливаючи своїми історичними дослідженнями на європейський науково-історичний процес.

Історіографія дослідження творчого доробку В.К. Піскорського розпочалася ще за його життя. Роботи дослідників, які розглядали творчу спадщину вченого у той період, в основному були присвячені критичному розгляду наукової діяльності історика і мали форму рецензій.

Діяльність В.К. Піскорського над вивченням історичного минулого розпочалася в 90-ті рр. XIX ст. Першою критичною роботою в напрямку його наукових досліджень була рецензія професорів І.В. Лучицького і Ф.Я. Фортинського на магістерську дисертацію "Кастильські кортеси в перехідну добу, від середніх віків до нового часу (1188–1520 рр.)" [12]. "Дослідження автора, – писали критики, – є як цілком самостійною, так і велими цінною роботою, серйозним внеском у наукову

літературу" [15, с. 1]. Здійснюючи скрупульозний аналіз дисертації В.К. Піскорського, І.В. Лучицький і Ф.Я. Фортинський зазначили, що "для кожного, хто знайомий з існуючими дослідженнями по історії кастильських кортесів, новизна дослідження й велика кількість нових даних і нового їх висвітлення стоять поза сумнівами" [15, с. 4].

Але поряд з цим, рецензенти звернули увагу і на недоліки автора, зауваживши, що "він дає нам аналіз або точніше опис змін в ролі кортесів і майже залишає без детального вивчення інший бік питання, якими були ті корінні причини, які привели до змін як в організації, так і в компетенції кортесів, ... не намагається він також порівняти хід змін в кастильських кортесах зі змінами в кортесах сусідніх піренейських держав і в представницьких органах інших європейських держав" [15, с. 4]. "З іншого боку, – зазначили І.В. Лучицький і Ф.Я. Фортинський, – В.К. Піскорський не лише залишає іноді без пояснень різні терміни, але навіть не вважає за потрібне дати більш повну історію виникнення й розвитку міських общин і різних форм поселень" [15, с. 5]. Та загалом, давши позитивний відгук роботі, вони наголосили, що "всі ці недоліки перекреслюються великою цінністю проведеного автором аналізу і тому вважаємо можливим визнати роботу такою, яка задовольняє мету, для якої вона написана" [15, с. 5].

Рецензія на це дослідження з'явилася і в Іспанії. Це пояснюється тим, що під час перебування в цій країні В.К. Піскорський настільки привернув до себе увагу як дослідник іспанської історії, що іспанські науковці почали уважно слідкувати за його подальшою науковою працею. "Результати його досліджень можуть бути використані з великою користю для нашої історії, тому що Піскорський дослідив неясні і темні періоди іспанської історії... "Кастильські кортеси" дали чимало нового в фактах і історичній оцінці... В додатках до праць сеньйора Піскорського є кілька важливих документів, які в іспанській історіографії до того часу не були опубліковані. Особливої уваги серед них заслуговує один документ з Національного архіву Франції (1255 р.). На його засаді сеньйор Піскорський стверджує наявність виборчої системи в Іспанії не з 1305, як це вважали перед тим, а на 60 років раніше..." [30, t. VI] – писали в Іспанському часопису.

В 1901 р. І.В. Лучицький дав оцінку вже докторській дисертації В.К. Піскорського "Кріпосне право в Каталонії у середні віки" [13]. "Його книга, – за відгуком рецензента, – найбільш повне і ґрунтовне висвітлення юридичних відносин селян в Каталонії відносно їх володарів" [14, с. 13]. Але недоліком книги вченого, на думку І.В. Лучицького, був той факт, що "встановивши, як відбувався процес змін у юридичних відносинах селян, він не довів, чому цей процес здійснювався" [14, с. 14]. Завершуючи аналіз дисертації, рецензент все ж зазначив, що "автор своєю роботою заповнив пробіли в літературі, присвяченій питанню кріпосного права Каталонії, як юридичного інституту, і повинен зайняти почесне місце в історико-юридичній літературі" [14, с. 16].

Ще за життя ім'я історика було згадано на сторінках енциклопедій, словників та бібліографічних покажчиків [23, с. 50-51; 11, с. 412-413]. Звістки про В.К. Піскорського в цих виданнях свідчать про те, що постать вченого була дуже відомою у науковому світі.

Певний спектр оцінок громадсько-політичної та наукової діяльності В.К. Піскорського було висловлено після його смерті у 1910 р. Трагічна смерть Володимира Костянтиновича вразила науковий світ. У журналах і газетах Казані, Петербурга, Москви, Харкова, Києва з'явилися замітки [3, 5, 7, 10, 26], у формі некрологів, спільною рисою яких була спроба об'єктивно з'ясувати творчу спадщину вченого. Автори підкреслювали, якої неоціненної втрати зазнала вітчизняна наука.

Український літературознавець Г.П. Житецький, зокрема, писав: "Як вчитель, професор і людина В.К. Піскорський завжди виявляв себе із серйозного і симпатичного боку: вчитель – розумний, доброзичливий, професор – знаючий, розумний, який вперше поставив на європейський рівень практичні заняття в історичному семінарі. Він був людиною делікатною, м'якою, щирою і чутливою" [10].

Також високо оцінив наукову діяльність вченого Є.Ф. Будде, який у некролозі писав: "В.К. Піскорський належав до того типу вчених, розлучатися з якими досить не легко науці: ця людина найбільше вимагала від самого себе; він працював для лекцій, для своїх творів, не знав відпочинку, глибоко усвідомлював відповідальність і висоту свого завдання – бути істориком культурних країн Західної Європи" [5, с. 57].

Отже, публікації вищезазначених дослідників відзначаються практичною цінністю та є важливим доробком у просуванні вивчення наукової проблеми дослідження.

Наступний крок у вивченні даної проблематики був зроблений у 30-ті рр. ХХ ст. Праці цього періоду, як і взагалі всього радянського періоду, торкалися лише окремих питань життя та діяльності вченого. У післяреволюційний період першим, хто відмітив і дав високу оцінку роботам В.К. Піскорського, був професор загальної історії Харківського університету В.П. Бузескул. Він спробував пояснити, чому Володимир Костянтинович зацікавився саме історією Іспанії. "На Піскорського міг вплинути його вчитель Лучицький, якого певною мірою цікавила Іспанія. Можливо, однак, вплинула і та риса, яку приписує росіянам Достоєвський, – "здатність всесвітньої чуйності", "прагнення до всесвітності", талант всесвітності, братське прагнення до возз'єднання людей..." [6, с. 79] – писав В.П. Бузескул у своїй узагальнюючій праці.

Крім того В.П. Бузескул, а також відомий історик Д.М. Петрушевський домоглися рішення відповідних установ видати опубліковані і неопубліковані твори вченого. Багато зусиль до цього доклали старші дочки Ніна і Олена Піскорські, бібліографи ВУАН. 6 липня 1937 р. учень В.К. Піскорського професор М.П. Граціанський писав з Москви до дочок вченого: "...Коли мені Дмитро Мойсеєвич (Петрушевський) повідомив про Ваше бажання перевидати ці праці, я зробив відповідні кроки на історичному факультеті університету, який поставив це питання в Соцекгізі. Соцекгіз постановив книги перевидати, але написати передмови... Мені, як і Вам дуже хотілося би і було б дуже приємно поновити пам'ять про Володимира Костянтиновича і зробити його праці доступними всім, хто займається історією" [24, с. 39]. Нажаль, за невідомих причин видання не здійснилося.

Періодом суттєвого просування у вивченні суспільно-політичної думки взагалі, і історичної зокрема, стали 50-ті – середина 80-х рр. ХХ ст. У дослідників творчої спадщини В.К. Піскорського отримали висвітлення історичні та ідейно-методологічні погляди вченого, був зроблений аналіз розробки ним проблем середньовіччя та нового часу.

В 1951 р. у московському видавництві закордонної літератури був здійснений переклад історії Іспанії Рафаеля Альаміра-і-Кревеа [2]. У передмові, написаній Я.М. Светом, зазначалося про значний внесок вченого у дослідження проблем іспанської історії. Автор передмови наголосив на тому, що коло проблем, які стали об'єктом досліджень В.К. Піскорського, іспанські історики намагалися не зачіпати взагалі [2, с. ХХ].

Про вплив марксизму на теоретико-методологічні та історичні погляди В.К. Піскорського одним з перших зазначив професор М.А. Алпатов. "Вплив марксизму на історичні дослідження Піскорського, – писав він, – був

величезний. Він перш за все виявився в його ставленні до капіталізму. Всупереч традиціям буржуазної історіографії, яка вважала межею між середньовіччям і новим часом такі події, як Реформація, відкриття Америки або падіння Константинополя, Піскорський такою межею вважає зміну феодалізму капіталізмом, і тому підкреслює важливість економічної історії" [1, с. 445].

В 1967 р. виповнилося 100 років з дня народження Володимира Костянтиновича. З цього приводу в Інституті всесвітньої історії АН СРСР з доповідями, йому присвяченими, виступили науковці І.М. Майський, С.Д. Сказкін, М.А. Алпатов, І.С. Пічугіна, Л.Т. Мільська, а також іспанські дослідники. Доповідачі і дописувачі називали В.К. Піскорського не тільки видатним вченим у галузі всесвітньої історії, а й визначним громадським діячем.

Так, І.М. Майський зазначив, що "велика історична заслуга вченого полягає не лише в тому, що він першим в нашій країні серйозно займався вивченням історії Іспанії, але і в тому, що він – один з перших російських істориків, хто серйозно зацікавився марксизмом" [4, с. 190]. Високо оцінив значення праць В.К. Піскорського і академік С.Д. Сказкін. Він назвав вченого "головою російської іспаністики" і підкреслив, що в своїх дослідженнях історик завжди звертався до проблем, які мали актуальне звучання у сучасній йому Росії [4, с. 190].

З повідомленням про життя і творчий шлях В.К. Піскорського виступила молодший науковий співробітник Інституту історії І.С. Пічугіна. Вона показала, що хоча вчений увійшов до історіографії як іспаніст, коло його наукових інтересів було надзвичайно широким: історія Італії, Португалії, генеза капіталізму в Європі, питання соціології, філософії і методології історії. І.С. Пічугіна підкреслила, що опубліковані роботи і матеріали його архіву свідчать про безперечний інтерес історика до марксистської філософії [4, с. 190].

У повідомленні старшого наукового співробітника Інституту історії Л.Т. Мільської було показано, що праці В.К. Піскорського не тільки створили йому заслужену славу основоположника вітчизняної іспаністики, але і зробили ім'я історика широко відомим на Заході, особливо в Іспанії. "Можна вважати загально визнаним, – зазначила Л.Т. Мільська, – що дослідження В.К. Піскорського, в яких автор на матеріалі середньовічної історії Іспанії показав історію народних мас, визначили подальший напрямок іспаністики в нашій країні й до нашого часу не втратили свого значення" [4, с. 191].

На батьківщині вченого до знаменної дати також вишло кілька статей у журналах і газетах [16, 19, 20, 29], автори яких високо оцінили діяльність вченого. Зокрема, А.З. Ханіна у своїй статті, висвітлюючи життєвий і творчий шлях В.К. Піскорського, особливу увагу приділяє науково-педагогічній діяльності історика, робить аналіз його концепцій. "Важливою відмінною рисою робіт Піскорського, – пише вона, – є історичний підхід до певних явищ... Його відрізняє критичне відношення до своїх попередників, тільки після ґрунтовного аналізу існуючих поглядів він висуває свою концепцію" [29, с. 69]. А.З. Ханіна приходить до висновку, що "В.К. Піскорський – типовий представник ліберальних медієвістів Росії, який перейняв всі найкращі риси цього напрямку російської історіографії" [28, с. 69], а його праці і науково-педагогічна діяльність "складають яскраву віху в розвитку російської медієвістики" [29, с. 81].

Як бачимо, авторка вище згаданої статті, як і її попередники, називає В.К. Піскорського російським вченим. Це типово явище того часу, бо і в російських енциклопедичних словниках, зокрема в Радянській Історичній Енциклопедії, написано що він "російський історик-медієвіст, учень І.В. Лучицького" [27, с. 166], причому

останній нібито також є "російським істориком". А вони обидва були справжніми українськими патріотами. І хоч віддали свій розум і серце служінню всесвітній, зокрема європейській, історії, а твори свої змушені були в тих умовах видавати російською мовою, але все життя були закохані в Київ і Україну і з мріями в її крашу долю в майбутньому завершили свій життєвий шлях.

У 1969 р. у світ вийшла монографія одного з видатних радянських дослідників історіографії та методології історичної науки Б.Г. Могильницького [17]. Розглядаючи історичний світогляд істориків, автор показав взаємозв'язок та взаємообумовленість філософських, політичних, методологічних та конкретно-історичних елементів, підкреслюючи при цьому відносну незалежність кожного з них. У своєму дослідженні Б.Г. Могильницький з марксистських позицій вивчив еволюцію історико-філософських поглядів В.К. Піскорського в світі політичних і методологічних ідей російської ліберальної медієвістики пореформеного періоду.

Корисний матеріал зібраний в великій резюмуючій монографії Є.В. Гутнової. В своїй книзі вона здійснила осмислення величезного матеріалу з історії медієвістики на всіх рівнях: окремих шкіл, творчості видатних істориків у національних рамках та в зв'язку з загальним розвитком науки. Аналізуючи наукові праці В.К. Піскорського, авторка робить висновок, що він "приділяв велике значення економічному фактору в історії, однак також не вважав його визначальним" [8, с. 308].

В 1976 р. відомий історик-медієвіст професор А.Є. Москаленко першим звернув увагу на той факт, що чимало зі своїх праць В.К. Піскорський підписував псевдонімами "В.П." та іншими, а тому далеко не всі з них відомі не лише рядовим читачам, а й професіоналам-історикам [18, с. 388].

Аналіз науково-педагогічної діяльності вченого в Ніжинському історико-філологічному інституті князя Безбородька спробував здійснити у своїй статті В.О. Дятлов. Особливу увагу автор звернув на програму В.К. Піскорського щодо реорганізації інституту, в якій він наголосив на необхідності проведення в інституті ряду змін, таких як демократизація, відкриття нових факультетів, зміна системи навчання, збільшення кількості викладачів і кафедр тощо. "Діяльність Піскорського і відстоювання ним ідей, – робить висновок В.О. Дятлов, – свідчить про давнє традиційне прагнення передової вузівської інтелігенції до демократичної системи освіти, заснованої на принципах академічної свободи і широкої автономії учбових закладів" [9, с. 59].

На початку 90-х рр. ХХ ст. все більше увагу дослідників стали привертати питання суспільно-політичного життя країни кінця ХІХ – початку ХХ ст. та участі в ньому окремих представників прогресивної громадськості. Українська історіографія збагатилася комплексними дослідженнями, які по-новому почали розглядати наукову та громадсько-культурну спадщину багатьох відомих істориків, у тому числі В.К. Піскорського.

В 1992 р. в Українському історичному журналі з'явилася стаття О.О. Новикової [21, с. 95-102], онуки вченого. Авторка висвітлила біографію В.К. Піскорського: навчання у Київському університеті Святого Володимира та професорство у Ніжинському інституті й Казанському університеті, оцінила його наукову діяльність. Вона пише, що Володимир Костянтинович належав до тієї когорти європейських вчених, які на початку ХХ століття уособлювали славу вітчизняної науки, а його праці досі залишаються цінними і актуальними для вітчизняної науки.

У своїй наступній статті [22, с. 165-170] О.О. Новикова розповідає про плідну науково-дослідницьку роботу вченого за кордоном, де він перебував у різні часи

своєї наукової діяльності. Авторка відзначила, що В.К. Піскорський вирізнявся надзвичайною працьовитістю і був першим іноземним ученим, якому дозволили працювати у королівському архіві Іспанії. До речі, перебуванню історика в Іспанії О.О. Новикова приділила найбільше уваги, детально висвітлила його знайомство і спілкування з іспанськими колегами-науковцями.

В 1997 р. у вступній статті [28, с. 5-13] до першого тому праці В.К. Піскорського член-кореспондент НАН України П.С. Сохань висвітлив наукову діяльність вченого, підкреслив, яким складним і суперечливим був шлях історика, бо його, як і інших видатних діячів науки і культури XIX ст., не тільки русифікувала, а й привласнила Росія.

У ще одній вступній статті [25, с. 14-17] до цього видання І.С. Пічугіна, старший науковий співробітник Інституту всевітньої історії РАН (Москва), дає всесторонню характеристику і аналіз праці В.К. Піскорського "Кастильські кортеси в перехідну добу від середніх віків до нового часу". Вона пише, що ця книга привернула увагу не лише вітчизняних науковців, але і вчених Західної Європи, особливо, істориків Іспанії. Авторка зазначила, що у 20-х роках XX ст. історик-медієвіст Клаудіо Санчес-Альборнос, вчений із світовим іменем, переклав праці В.К. Піскорського іспанською мовою, а німецький історик Допш – німецькою. У 1931 р. році книгу було надруковано під егідою факультету права Барселонського університету. І.С. Пічугіна робить висновок, що цей твір є ще одним переконливим доказом значних досягнень вітчизняної філософської та історичної наук.

Підсумовуючи огляд історіографії з досліджуваної теми, необхідно констатувати, що наявна література стосується лише окремих аспектів проблеми. Однак вона не є систематичною і не охоплює проблему в цілому. До цього часу ще не було написано спеціальних монографічних досліджень, які б комплексно розглядали діяльність В.К. Піскорського. Головна увага дослідників концентрувалася на дослідженні окремих наукових праць історика, значна частина яких залишилася, на жаль, поза увагою. У літературі зустрічаємо чимало суперечностей і перекручень щодо оцінки діяльності вченого. Деякі питання з цього приводу залишаються дискусійними.

Отже, в умовах, що склалися в процесі вивчення творчої спадщини В.К. Піскорського, вже давно назріла необхідність ґрунтовно і цілісно дослідити науково-педагогічну діяльність вченого як одного з провідних

діячів української та світової науки другої половини XIX – початку XX ст.

1. Алпатов М.А. Русская медиевистика // Очерки истории исторической науки в СССР. – М., 1963.
2. Альтамира-и-Кревеа Рафаель. История Испании. – М., 1951.
3. Афанасьев Г. Пискорский Владимир Константинович // Киевская мысль. – 1910. – 8 августа.
4. Беляева И.Е. В.К.Пискорский. К 100-летию со дня рождения // Новая и новейшая история. – 1968. – №3.
5. Будде Е.Ф. В.К.Пискорский: [Некролог] // Журнал Министерства Народного просвещения. – 1910. – октябрь.
6. Бузескул В.П. Всеобщая история и ее представители в России в XIX и начале XX в. – Ч.2. – Л., 1931.
7. Бузескул В.П. Памяти В.К.Пискорского // Южный край. – 1910. – 11 августа.
8. Гутнова Е.В. Историография истории средних веков. – М., 1974.
9. Дятлов В.А. Научно-педагогическая деятельность В. К. Пискорского в Нежинском историко-филологическом институте // Литература та культура Полісся. Вип. 1. – Ніжин, 1990.
10. Житецький И.П. Памяти В.К.Пискорского // Киевские вести. – 1910. – 8 августа.
11. Кареев Н.И. В.К.Пискорский // Энциклопедический словарь / Брокгауз и Ефрон. – СПб., 1906. – Т. 2.
12. Университетские известия. – 1897. – №10. – Ч. 2. – С. 1–58; №11. – Ч. 2. – С. 59–84; №12. – Ч. 2. – С. 85–185.
13. Университетские известия. – 1901. – № 1. – Ч. 2. – С. 1–44; № 4. – Ч. 2. – С. 45–120; № 5. – Ч. 2. – С. 121–170; № 8. – Ч. 2. – С. 171–230.
14. Лучицкий И.В. Отзыв о сочинении В.К.Пискорского "Крепостное право в Каталонки в средние века", представленном в Историко-Филологический факультет для приобретения степени доктора всеобщей истории // Университетские известия. – 1901. – № 12. – Ч.1.
15. Лучицкий И.В., Фортинский Ф.Я. Кастильские кортесы в переходную эпоху от средних веков к новому времени. Исследование Владимира Пискорского // Университетские известия. – 1898. – № 4. – Ч.2.
16. Михайлюк Д. Перший український іспаніст // Вечірній Київ. – 1967. – 19 серпня.
17. Мозильницький Б.Г. Политические и методологические идеи русской либеральной медиевистики середины 70-х гг. XIX – начала 900-х гг. – Томск, 1969.
18. Москаленко А.Е. Владимир Константинович Пискорский (1867-1910). Библиография // История и историки: Ежегодник. – М., 1976.
19. Нанкин А. Крутизна истины // Рабочая газета. – 1967. – 12 августа.
20. Новиков О.М. Видатний учений-іспаніст В.К. Піскорський (До 100-річчя з дня народження) // Український історичний журнал. – 1967. – № 8.
21. Новикова О.О. В.К. Піскорський // Український історичний журнал. – 1992. – №6.
22. Новикова О.О. Посол вітчизняної науки // Всесвіт. – 1995. – №5-6.
23. Пискорский В.К. // Историко-филологический институт князя Безбородко в Нежине. 1875–1900: Преподаватели и воспитанники. – Нежин. – 1900.
24. Піскорський В.К. Вибрані твори та епістолярна спадщина / Упор. О.О.Новикова, І.С.Пічугіна. – К., 1997.
25. Пічугіна І.С. Видатний історик-іспанолог // Піскорський В.К. Вибрані твори та епістолярна спадщина / Упор. О.О.Новикова, І.С.Пічугіна. – К., 1997.
26. Смерть проф. В.К.Пискорского // Киевские вести. – 1910. – 5 августа.
27. Советская Историческая Энциклопедия. – М., 1968. – Т. 11.
28. Сохань П.С. Українець, який творив духовну спадщину Європи // Піскорський В.К. Вибрані твори та епістолярна спадщина / Упор. О.О.Новикова, І.С.Пічугіна. – К., 1997.
29. Ханина А.З. В.К.Пискорский (К 100-летию со дня рождения) // Вопросы историографии всеобщей истории. – Казань, 1968. – Вып. 3.
30. Revista internacional de administracion derecho economico nacional y politico, 1898, №5.

Надійшла до редколегії 12.10.08

Я. Гирич, асп.

УРБАНІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ МІСТ УРСР В 1950-х – НА ПОЧАТКУ 1960-х РОКІВ

У статті аналізуються прояви важливого соціального явища – урбанізації в міському середовищі України впродовж 1950-х – початку 1960-х років.

The article deals with the analysis of important social phenomenon – urbanization in urban sphere in the Ukrainian SSR during the 1950-th till the beginning of 1960-th.

У післявоєнні роки в небувало короткі строки були здійснені величезні за своїми масштабами роботи направлені на відбудову зруйнованих міст. У цей період перед архітекторами і будівельниками стояло завдання ліквідувати важкі наслідки війни для житлового господарства міст Радянського Союзу і в тому числі й Української РСР. За офіційними даними, по закінченню Великої Вітчизняної війни було повністю або частково зруйновано 714 міст, біля 20 тисячі сіл, 2 мільйони будинків та приміщень, 40 тисяч надвірних будівель жителів Української РСР. 10 мільйонів осіб не мали даху над головою.

У процесі післявоєнної відбудови народного господарства головний акцент було зроблено на важку про-

мисловість. За відносно короткий проміжок часу вдалось здійснити величезну роботу по відновленню й реконструкції зруйнованих війною міст та створенню нових промислових центрів. Склались передумови для зростання міст та збільшення рівня урбанізованості України.

Урбанізаційна проблематика знайшла своє відображення у науковій літературі. Особливою рисою фахової літератури з теми є низька увага істориків до даної тематики. Серед головних досліджень присвячених урбанізації в УРСР варто відзначити роботи радянських демографів та економістів Г. Лаппо[4,5], Ю. Пивоварова [7], І. Сігова [10], Б. Хорева [14]. Праці вищеназваних авторів написані головним чином як економічні праці,